

Coolia 30(3) juli 1987

WEINIG OPVALLEND EN VEEL VOORKOMEND: TWEЕ МАККЕЛИК HERKENBARE ASCOMYCETEN

ELSE C. VELLINGA, *Anton Mauvestraat 4, 2102 BA Heemstede*

BERNARD DE VRIES, *Biologisch Station, Kampsweg 27, 9418 PD Wijster **

SUMMARY

Ascocorticium anomalum (Ellis & Harkn.) Schroet. and *Hypocrea pulvinata* Fuck., two inconspicuous and common, but overlooked species are described in detail with notes on their distribution in the Netherlands.

Tijdens een verblijf van een van ons (ECV) in Denemarken, afgelopen herfst, werd zij gewezen op een haar onbekende Ascomyceet, met het uiterlijk van een korstzwam, die aan de binnenkant van schors van dennestronken groeide. Volgens de Deen 'op elk stuk denneschors dat ik omdraai'. Terug in Nederland werd, toen de gelegenheid zich voordeed - en wel tijdens een N.M.V.-excursie bij Noordwijk - ook schors omgedraaid, en ja hoor, kleine lichtgrijze plekje! Bij microscopische controle was het helemaal duidelijk: de gezochte Ascomyceet, *Ascocorticium anomalum* (Ellis & Harkn.) Schroet. Steekproeven in de Amsterdamse Waterleidingduinen leverden in elk perceel Oostenrijkse den waar ook stronken aanwezig waren deze soort op. Voor Nederland werd deze soort als zeldzaam (Z) opgegeven (Arnolds, 1984: 292). Een uitvoerige publicatie over deze en aanverwante soorten is geschreven door Jülich & De Vries (1982). Om de soort wat meer bekendheid te geven volgt hier een korte beschrijving.

Vruchtlichamen 1-3 mm in doorsnede, rond, soms met elkaar versmeltend, zeer dun, wasachtig, lichtgrijs tot blauwig grijs, opgebouwd uit een basaal laagje van dunne hyfen met daarop de asci en parafysen, zonder randzone en geheel stevig aangehecht. Asci 17-25 x 5-8 μm , $\pm$ cilindrisch met afgeronde, vaak wat verdikte top (fig. b), niet verkleurend in Jodium. Sporen, 8 per ascus, ongeveer in twee rijen liggend, 3-6(-6,5) x 2-3 μm , cilindrisch, soms iets gebogen of aan een zijde verbreed, kleurloos en meestal druppelloos (fig. a). Parafysen 18-30 x 1-2 μm , draadvormig en meestal kleurloos, zelden met olijfgroenige inhoud.

Oecologie en verspreiding: In groepjes of zwermen op schors van naaldbomen, zelden ook op loofbomen en -struiken (zie b.v. Malençon, 1979: 132). Aan de binnenkant van schorsschilfers van dennestronken, in holten en spleten van schors van Douglasspar onder het strooisel, ook op Fijnspar, Larix en Jeneverbes, altijd op

* Mededeling nr. 331 van het Biologisch Station Wijster

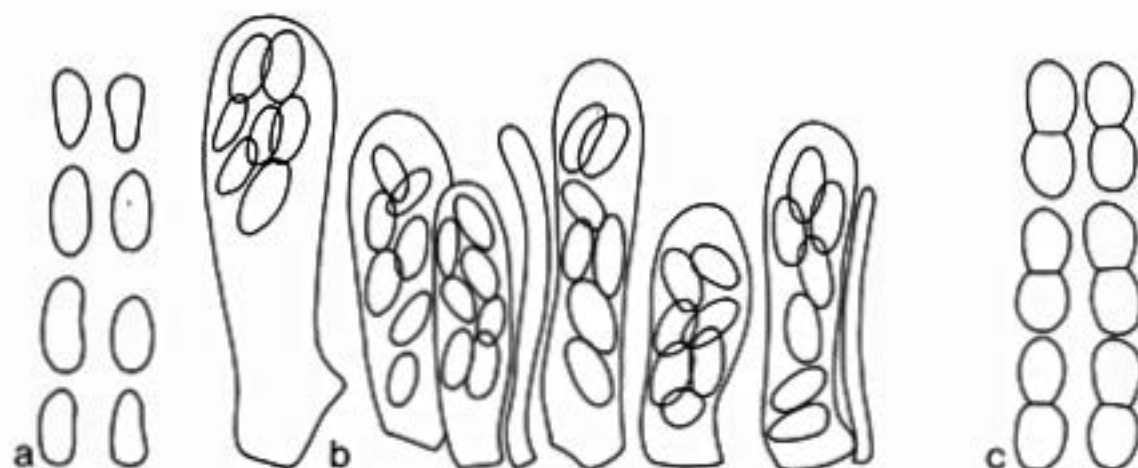

Fig. a en b: *Ascocorticiium anomalum*: a. sporen (1500 x) en b. asci en paraphysen (1500 x) (collectie E.C. Vellinga 1112). Fig. c.: *Hypocrea pulvinata*, sporen (1500 x) (collectie E.C. Vellinga 1865).

beschutte plekjes. In allerlei naaldbossen en aanplanten, op vochtige tot droge gronden, op zandige tot kleiige bodems. Bekend van oktober tot januari. In Nederland bekend uit Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, in totaal ± 45 plaatsen.

Deze soort is door Jülich & De Vries (1982: 409) onderverdeeld in twee variëteiten: één variëteit op Jeneverbes met asci van $16-28 \times 5,5-7 \mu\text{m}$ en sporen $4,5-8 \times 2-3 \mu\text{m}$, var. *juniperinum*, en de typevariëteit met iets kleinere asci en sporen (zie beschrijving) en een veel wijder substraatspectrum. Eén keer is ook de macroscopisch hierop gelijkende soort *Ascocorticiellum vermispurum* (Hauerslev) Jülich & De Vries in Nederland gevonden (in Diever, Berkenheuvel), groeiend op een kaal vochtig stuk dennehout onder een Kraaiheidevegetatie. Deze soort onderscheidt zich van *Ascocorticiium anomalum* door lange, gesepteerde sporen ($20-30 \times 1,2-1,5 \mu\text{m}$), knotsvormige asci en onregelmatige breedtegroei. Dit schimmeltje is moeilijk te onderscheiden van het hout waarop het groeit.

Gezien het feit dat de vruchtlichamen van deze soorten alleen maar uit het hoogst noodzakelijke bestaan (een basaal laagje hyfen, asci met sporen en parafysen) valt er aardig wat af te filosoferen over de fylogenie. Is het een primitieve groep, of is het juist een heel geavanceerde groep waaraan al de 'overbodige' franje ontbreekt? Wat standplaats betreft is deze groep nogal gespecialiseerd. De beschutte plaats aan de binnenkant van schors of afgeschermd door strooisel, maakt alle eigen bescherming van het hymenium niet meer nodig. Hier blijkt dus weer dat eenvoud een kenmerk is van het ware!

Voor de tweede soort, *Hypocrea pulvinata* Fuck., een soort uit een totaal andere groep, kan een zelfde inleiding gehouden worden. In de Standaardlijst (Arnolds, 1984: 316) als ZZZ? opgegeven, echter wel meer waargenomen (mond. meded. Rien Swart), maar toch weinig bekendheid genietend. Op de onderkant van oude Berkezwammen is deze soort te vinden. Volgens dezelfde Deense zegsman: 'op iedere *Piptoporus* die ik omdraai', in de praktijk valt dat iets tegen, de gastheer moet niet te koud, niet te nat, niet te droog enz. zijn.

Deze soort ziet er als volgt uit: Een geel (K & W 3B6), bij ouderdom lichtgeel-crème wordend, kussenachtig golvend overtrek van 1 mm in doorsnede tot het gehele oppervlak van de gastheer bedekkend; oppervlak met kleine donkere puntjes (met loupe te zien): de openingen van de peritheciën, waarin de asci en de sporen gevormd worden. Asci cilindrisch, snel uiteenvallend, niet blauw in Jodium. Sporen éénrijig in de asci, met tussenschot, zodat het lijkt of er 16 sporen zijn. Deelsporen 3-4,5 x 2-3 μ m, kleurloos, $\pm$ cilindrisch of tonvormig met afgeronde top (fig. c).

Oecologie en verspreiding: Op de onderkant van oude *Piptoporus betulinus*, overal waar deze soort voorkomt. Juli - november.

Door Fuckel (1870: 185) is deze soort oorspronkelijk beschreven van Zwavelzwammen, maar op dat substraat is deze zwam hier nog nooit gevonden.

Beide soorten zijn, zij het niet echt fraai, afgebeeld door Breitenbach & Kränzlin (1981: resp. pl. 130 en pl. 318). Het leuke van deze twee soorten is, dat beide makkelijk te vinden en te herkennen zijn. Vooral bij de eerste kunnen allerlei mooie schimmeltuintjes waargenomen worden, met o.a. soorten van de geslachten *Cistella*, *Gorgoniceps*, *Hyaloscypha*, *Mollisia*, *Orbilina* en verder vele soorten Korstzwammen en Myxomyceten.

Tot slot wensen we iedereen veel genoegen met het speuren naar en het vinden van deze zwammetjes, en wordt Thomas Laesse hartelijk bedankt voor het opmerkzaam maken op deze en andere kleine fungi.

LITERATUUR

- Arnolds, E., (1984). Standaardlijst van Nederlandse Macrofungi. Coolia 26 Suppl.
 Breitenbach, J. & Kränzlin, F. (1981). Pilze der Schweiz Band I. Ascomyceten (Schlauchpilze). Luzern.
 Fuckel, L. (1870). Symbolae mycologicae (Beiträge zur Kenntniss Rheinischen Pilze). Jahrb. Nass. Ver. Naturk. 23 & 24: 1-459.
 Jülich & De Vries, B.W.L. (1982). On the genera *Ascocorticium* and *Ascosorus* (Ascocorticaceae). Persoonia 11: 407-420.
 Malençon, G. (1979). Nouvelles contributions à la flore mycologique du Maroc - I. Bull. trimest. Soc. mycol. Fr. 95: 89-137.